

Ярослав Михайлович НИТКА
(ДВНЗ «Ужгородський національний
університет», м. Ужгород)

ПОСЯГАННЯ ПРОТИ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: АНАЛІЗ ОБ'ЄКТИВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА ОЗНАК СКЛАДІВ, ЩО ЇХ ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ

Стаття присвячена аналізу об'єктивних елементів основних (базових) кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності (статті 197, 342, 343, 345, 347, 348, 367, 380, 381, 387, 396 КК України) та ознак складів, що їх характеризують з урахуванням положень чинного кримінального законодавства України, а також наявних доктринальних позицій з цього приводу.

Ключові слова: охоронна діяльність, кримінальні правопорушення, об'єкт, об'єктивна сторона, склад кримінального правопорушення, суспільно небезпечні наслідки, тяжкі наслідки, безпека осіб, взятих під захист.

Постановка проблеми. Частиною першою статті 1 Кримінального кодексу України (далі – КК України) проголошено, що завданням кримінального законодавства є правове забезпечення охорони найбільш важливих сфер життєдіяльності людини від протиправних посягань, а також запобігання на національному та міжнародному рівнях як потенційно можливим, так і вже наявним проявам девіантної поведінки особи (ч. 1 ст. 1 КК).

Однією з таких важливих сфер життєдіяльності людини, що потребує захисту від протиправних посягань, є сфера охоронної діяльності. З огляду на це, в Особливій частині КК України наявна група тих кримінальних правопорушень, що фактично розташовані в різних її розділах, вчиненням яких заподіюється шкода інтересам приватної або державної охоронної діяльності, та як наслідок визначаються каральні заходи державного реагування на зазначені випадки протиправної поведінки винних осіб. До

таких протиправних посягань належать кримінальні правопорушення, передбачені статтями 197, 380, 342, 343, 345, 347, 348, 367, 381, 387, 396 КК України.

Наявність цих основних (базових) кримінальних правопорушень в Особливій частині КК України зумовлює їх вивчення з позиції потенційно можливих проблемних питань, що можуть виникати у суб'єктів правозастосовної діяльності під час кваліфікації вказаних протиправних посягань. Однак, таке вивчення, за справедливим зауваженням окремих вітчизняних дослідників, слід здійснювати з двох взаємопов'язаних позицій: з позиції розгляду їх як реально вчинюваних в суспільному житті явищ (вольових вчинків фізичної особи) та з позиції наявності ознак цього явища у кримінальному законі. Ми вже звертали увагу на це у попередніх своїх наукових публікаціях.¹ У зв'язку з цим, важливого значення набуває питання, пов'язане з аналізом об'єктивних елементів кримінальних правопорушень та ознак складів, що їх характеризують. Дослідження саме цього питання і буде предметом цієї наукової публікації.

Проблематика дослідження об'єктивних ознак складу кримінального правопорушення, більшою або меншою мірою знаходилася у фокусі уваги низки вітчизняних дослідників, зокрема: А. А. Вознюка, О. О. Дудорова, В. П. Ємельянова, В. М. Куца, М. І. Панова, А. А. Музики, В. І. Павликівського, М. В. Сийплові, М. І. Хавронюка, та багатьох інших вчених. Враховуючи безсумнівну теоретичну і практичну значущість проведених досліджень згаданих авторів, і, насамперед М. В. Сийплові, слід зазначити, що питання, пов'язане з аналізом об'єктивних елементів основних (базових) кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності як явищ реальної дійсності та юридичних ознак складів, що їх характеризують, було поза межами наукових розвідок вказаних дослідників. Інакше кажучи, основні (базові) кримінальні правопорушення проти охоронної діяльності з двох взаємопов'язаних позицій: з позиції розгляду їх як реально вчинюваних в суспільному житті явищ (вольових вчинків фізичної особи) та з позиції наявності ознак цього явища у кримінальному законі, ще не досліджувалися.

Метою цієї статті є аналіз об'єктивних елементів основних (базових) кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності (статті 197, 342, 343, 345, 347, 348, 367, 380, 381, 387, 396 КК України) та ознак складів, що їх характеризують з урахуванням положень чинного кримінального законодавства України, а також наявних доктринальних позицій з цього приводу.

Виклад основного матеріалу. На початку цієї публікації нами зазначалось, що у своїх попередніх наукових публікаціях, посилаючись на

¹ Нитка Я. М. Протиправні діяння проти охоронної діяльності як кримінальні правопорушення та як складі кримінальних правопорушень // Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний та національний виміри : зб. тез доп. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 12 квіт. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України ; Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 165–167.

окремих вітчизняних дослідників (В. П. Ємельянова, О. А. Івахненка), ми звертали увагу на те, що склад будь-якого кримінального правопорушення за своєю суттю є науковою абстракцією, яка охоплює ключові ознаки протиправних діянь, визнаних кримінальними правопорушеннями в Особливій частині КК України. При цьому, ці ознаки, насправді, характеризують не елементи складу кримінального правопорушення, що є традиційним, а елементи кримінального правопорушення як явища реальної дійсності. У зв'язку з цим, виділяють: 1) обов'язкові та факультативні ознаки складу, що характеризують об'єктивні елементи кримінального правопорушення (об'єкт, об'єктивну сторону); 2) обов'язкові та факультативні ознаки складу, що характеризують суб'єктивні елементи кримінального правопорушення (суб'єктивну сторону, суб'єкта)¹.

Зважаючи на це, дослідження об'єктивних елементів основних (базових) кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності та ознак складу, що їх характеризують (ст. 197, 342, 343, 345, 347, 348, 367, 380, 381, 387, 396 КК України), зумовлює проведення аналізу об'єкта та об'єктивної сторони загаданих кримінальних правопорушень та обов'язкових і факультативних ознак складів, що характеризують об'єкт та об'єктивну сторону цих кримінальних правопорушень.

Розглянемо далі основні положення, що обумовлюють межі можливих аспектів аналізу об'єктивних елементів основних (базових) кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності та ознак складу, що їх характеризують.

Щодо об'єкта основних (базових) кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності. Системний аналіз навчальної та наукової літератури засвідчує, що серед переважної більшості фахівців з кримінального права наявна єдина позиція, згідно з якою об'єкт кримінального правопорушення – це те, на що протиправне діяння посягає та чому спричиняється шкода або створюється загроза її спричинення. Однак, на, що конкретно посягає протиправне діяння і чому або кому власне спричиняється шкода або створюється загроза її спричинення, єдності думок немає. Саме тому доктрина кримінального права вже протягом тривалого часу сповнена розмаїттям поглядів на сутнісне розуміння того, що ж являє собою об'єкт кримінально-правової охорони. Найвідоміші варіанти розуміння об'єкта кримінального правопорушення, що певною мірою претендують на універсальність, можуть бути представлені у такому вигляді: об'єкт кримінального правопорушення – це охоронювані кримінальним законом суспільні відносини або порядок суспільних відносин²; об'єкт кримінального правопорушення – це соціальні цінності

¹ Нитка Я. М. Протиправні діяння проти охоронної діяльності як кримінальні правопорушення та як складі кримінальних правопорушень // Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний та національний виміри : зб. тез доп. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 12 квіт. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України ; Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 165–167.

² Бандурка І. О. Об'єкт злочину як кримінально-правова категорія. *Право.ua*. 2015. № 2. С. 71; Пинаев А. А. Курс лекцій по Общей части уголовного права: книга первая «О преступлениях». Харьков :

або блага, що охороняються кримінальним законом¹.

Однак, нам більше імпонує позиція об'єкт кримінальних протиправних посягань розуміти не у зв'язку зі згаданими вище виключно конкретними категоріями, а у зв'язку з різними за своєю суттю явищами реальної дійсності. За справедливим зауваженням автора цієї концепції В. П. Ємельянова, як суспільні відносини, так і блага, цінності, люди, сфери життєдіяльності людей, права, свободи, інтереси тощо повністю охоплюються таким універсальним поняттям як «явища реальної дійсності (реалії життя, життєві реалії)». У зв'язку з цим, в універсальне розуміння поняття об'єкта кримінальних правопорушень слід покладати саме явища реальної дійсності, що охороняються кримінальним законом².

Приблизний перелік таких явищ визначений у ч. 1 ст. 1 КК України, тому об'єктом кримінального правопорушення, що вчиняється у реальному житті, є конкретне явище реальної дійсності (життя чи здоров'я особи, права, свободи, інтереси, довкілля, громадська безпека, громадський порядок, мир та безпека людства тощо), на яке здійснюється протиправне посягання і якому таке посягання спричиняє істотну шкоду або створює загрозу її спричинення³.

Тут варто зазначити, що в реальній дійсності не існує ніякого іншого об'єкта кримінального правопорушення, крім безпосереднього основного, а тому всім відомий поділ об'єкта кримінально-правової охорони на види по «вертикалі» (загальний, родовий, видовий) та по «горизонталі» (безпосередній додатковий, який може бути обов'язковим, альтернативним або факультативним), можливий лише на рівні аналізу ознак складу, що характеризують об'єкт кримінального правопорушення. За справедливим зауваженням В. П. Ємельянова, вчиняючи діяння в реальній дійсності, винна особа навіть фактично посягаючи на два чи більше об'єкти у власному уявленні ніяким чином їх не класифікує, бо на той момент вони всі для неї є рівнозначними і зазвичай ця особа також не має уявлення про те, яким чином ознаки цих об'єктів визначені у статтях Особливої частини кодексу тієї чи іншої держави⁴.

Аналіз спеціальної літератури, а також урахування вищезазначеного універсального розуміння об'єкта кримінально-правової охорони та специфіки кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності, дозволяє засвідчити, що основним безпосереднім об'єктом базових кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності як явищ реальної

Харьков юридический, 2001. С. 56.

¹ Гавриш С. Б. Теоретические предпосылки исследования объекта преступлений. *Право и политика*. 2000. № 11. С. 4–14; Матишевський П. С. Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. для студ. юрид. вузів і фак. Київ : А.С.К., 2001. С. 64; Фесенко Є. В. Об'єкт злочину під кутом зору теорії цінностей, а також опонентів цієї концепції. *Адвокат*. 2003. № 6. С. 9–12.

² Ємельянов В. П., Коростиленко А. В. Дискусійні питання щодо загального поняття об'єкта злочинів. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 1. С. 259.

³ Ємельянов В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. Харків : Право, 2018. С. 89.

⁴ Ємельянов В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. Харків : Право, 2018. С. 90, 93–95.

дійсності, є: 1) кримінального правопорушення, передбаченого ст. 197 КК України, – порядок виконання працівниками обов'язків щодо зберігання та охорони чужого майна, який забезпечує право власності; 2) кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 342, 343, 345, 347, 348 КК України, – нормальна діяльність правоохоронних органів та інших органів державної влади, громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, що забезпечує авторитет зазначеним органам державної влади та об'єднань громадян; 3) кримінального правопорушення, передбаченого ст. 367 КК України, – порядок виконання службовою особою службових обов'язків щодо зберігання та охорони чужого майна або життя осіб, який забезпечує нормальну службову діяльність в окремих ланках апарату управління органів державної влади, місцевого самоврядування, в окремих юридичних особах публічного чи приватного права, а також нормальне здійснення тих конкретних видів професійної діяльності, які пов'язані з наданням публічних послуг; 4) кримінального правопорушення, передбаченого ст. 380 КК України, – порядок виконання обов'язків щодо охорони життя та майна працівників суду, правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, членів їхніх сімей та їхніх близьких родичів, який забезпечує безпеку вказаних осіб під час здійснення кримінального провадження та розгляду його у суді; 5) кримінального правопорушення, передбаченого ст. 381 КК України, – порядок виконання обов'язків щодо охорони життя та майна осіб, взятих під захист, який забезпечує безпеку таких осіб; 6) кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 387 КК України, – порядок виконання обов'язків, пов'язаних із забезпечення безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона, під час здійснення провадження оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень; 7) кримінального правопорушення, передбаченого ст. 396 КК України, – порядок виконання обов'язків щодо охорони життя та майна особи, яка вчинила тяжкий чи особливо тяжкий злочин, який забезпечує своєчасне їх виявлення, припинення та розкриття¹.

Щодо ознак складу, що характеризує об'єкт основних (базових) кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності. Цю частину наукової публікації хотілося би розпочати з аналізу можливого поділу об'єкта складу основних (базових) кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності на види: по «вертикалі» (родовий та видовий) та по «горизонталі» (безпосередній додатковий обов'язковий, факультативний або альтернативний), адже саме такий поділ, як ми вже зазначали, можливий на рівні аналізу ознак складу кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності, а не явищ реальної дійсності.

¹ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. С. 613, 1057–1070, 1209–1224, 1244; Кримінальний кодекс України. науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. С. 783.

У зв'язку з цим, з огляду на систему Особливої частини КК України, можна запропонувати таку класифікацію ознак складів, що характеризують родовий та видовий об'єкт кримінальних правопорушень, що розглядаються: 1) родовим об'єктом складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 197 КК України, є явище реальної дійсності – право власності, а його видовим об'єктом – право власності, істотна шкода якому заподіюється за відсутності корисливого мотиву; 2) родовим об'єктом складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 342, 343, 345, 347, 348 КК України, є явище реальної дійсності – авторитет органів державної влади або об'єднань громадян, а видовим – безпека представників влади, працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань; 3) родовим об'єктом складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 367 КК України, є явище реальної дійсності – сфера службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, а видовим – службова діяльність, що здійснюється в юридичних особах публічного і приватного права; 4) родовим об'єктом складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 380, 387, 396 КК України, є явище реальної дійсності – інтереси правосуддя, а видовим – своєчасне розкриття та припинення вказаних кримінальних правопорушень.

Водночас, оскільки кримінальні правопорушення проти охоронної діяльності належать до особливих різновидів кримінальних правопорушень та відповідних ним родових складів кримінальних правопорушень наскрізного характеру, то, вочевидь, що родовий об'єкт вказаних складів кримінальних правопорушень має свою специфіку. Вона полягає у тому, що таким наскрізним родовим об'єктом є сфера охоронної діяльності, в межах якої порядок виконання обов'язків з охорони майна, життя громадян або окремих державних об'єктів забезпечує право власності, авторитет органів державної влади, правоохоронних органів та об'єднань громадян, нормальну службову діяльність в окремих юридичних особах публічного чи приватного права, а також безпеку життя або майна осіб під час досудового розслідування або здійснення правосуддя.

З огляду на ознаки складів, що характеризують об'єктивну, суб'єктивну сторону та суб'єкта основних (базових) кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності, можна використати безпосередній додатковий об'єкт цих кримінальних правопорушень.

В навчальній літературі зазначається, що ознаки додаткових безпосередніх об'єктів залежно від конструкції того чи іншого складу кримінального правопорушення поділяються у кримінально-правовій науці на додаткові обов'язкові та додаткові факультативні. Натомість окремі дослідники виділяють не лише додаткові обов'язкові та додаткові факультативні, але й додаткові альтернативні об'єкти. Наприклад, А. О. Пінаєв зазначає, що про додатковий альтернативний об'єкт йдеться тоді, коли в законі одночасно з основним безпосереднім об'єктом, вказуються декілька додаткових об'єктів, одному з яких у разі вчинення кримінального

правопорушення має бути заподіяна шкода¹.

Опрацювання спеціальної юридичної літератури дозволяє зазначити, що додатковим обов'язковим об'єктом складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 380 КК України, може бути життя, здоров'я, майнові блага особи².

Додатковим обов'язковим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 381 КК України, здоров'я особи, а додатковим факультативним об'єктом можуть бути життя особи, майнові чи інші блага.³

На наше переконання безпосередній додатковий об'єкт складу основних (базових) кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності може бути представлений такими своїми проявами: 1) у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 197 КК України, – додатковим *факультативним* об'єктом, яким може бути здоров'я, честь та гідність особи; 2) у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 342 КК України, – додатковим *обов'язковим* об'єктом є особиста недоторканість особи; 3) у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 343, 345 КК України, – додатковим *обов'язковим* є здоров'я, психічна недоторканість особи; 4) у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347 КК України, – додатковим *обов'язковим* його об'єктом є право власності, а *факультативним* може виступати громадський порядок, екологічна безпека, життя та здоров'я людини; 5) у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 348 КК України, – додатковим *обов'язковим* об'єктом є життя людини; 6) у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 367 КК України, – додатковим *обов'язковим* є право власності, а додатковим *факультативним* – життя та здоров'я; 7) у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 380 КК України, – додатковим *обов'язковим* *альтернативним* об'єктом, яким окремо або одночасно може бути життя, здоров'я, майнові блага чи інші права і законні інтереси потерпілої особи; 8) у складі кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 381 КК України, – додатковим *обов'язковим* об'єктом, яким є здоров'я особи; у складі кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 381 КК України, – додатковим *альтернативним* об'єктом, яким є життя, здоров'я, воля особи або право власності; 9) у складі кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 387 КК України, – додатковим *обов'язковим* об'єктом, яким є честь і гідність особи⁴.

До ознак складів, що характеризують об'єкт основних (базових) кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності, у сукупності або окремо також належать *предмет* окремих з цих кримінальних правопорушень та *потерпілий* від їх вчинення.

¹ Пинаев А. А. Курс лекций по Общей части уголовного права : книга первая - О преступлениях. Харьков : Харьков юридический, 2001. С. 69–70.

² Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-ге вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. С. 1209.

³ Там само. С. 1210.

⁴ Там само. С. 1224.

Зважаючи на це зазначимо, що предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 197 КК України, виступає чуже маймо, зберігання чи охорона якого були доручені винній особі, а потерпілим будь-яка фізична або юридична особа (ст. 55 КПК України).

Потерпілим: 1) від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 342 і 348, КК України, є працівник правоохоронного органу (службова особа органів охорони державного кордону); член громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону; військовослужбовець; 2) від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 345 і 347 КК України, – працівник правоохоронного органу та його близькі родичі;

Потерпілими від злочину, передбаченого ст. 380 КК України, виступають працівники суду, правоохоронних органів або особи, які беруть участь у кримінальному провадженні, члени їхніх сімей та їхні близькі родичі¹.

Предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347 КК України, є рухоме або нерухоме майно. Предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 381 КК України, є відомості про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист. Це може бути інформація про особисту охорону, охорону житла і майна особи, взятої під захист, про зміну її місця роботи або навчання, про переселення в інше місце проживання, про зміну прізвища чи інших конфіденційних відомостей про цю особу тощо. Закон передбачає забезпечення конфіденційності даних про осіб, взятих під захист. Потерпілими від кримінального правопорушення можуть бути особа, взята під захист, а також інші особи (зокрема особи, які здійснюють відповідні заходи захисту). Предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 381 КК України, є відомості (інформація) оперативно-розшукової діяльності або досудового розслідування щодо безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона².

Щодо об'єктивної сторони основних (базових) кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення як скоєного в реальній дійсності вольового вчинку людини – це зовнішній бік (зовнішній вияв) протиправного посягання. Цей зовнішній вияв проявляється у суспільстві через такі притаманні йому складові компоненти, як: суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок між діянням та наслідками. Ці компоненти притаманні будь-якому кримінальному правопорушенню як явищу реальної дійсності. Без них кримінального правопорушення бути не може, а тому вони мають місце завжди, в усіх випадках, коли вчиняється будь-яке протиправне посягання³.

¹ Там само. С. 1209, 1066.

² Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. С. 1210.

³ Ємельянов В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. Харків : Право, 2018. С. 98–99; Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те

У зв'язку з цим, об'єктивна сторона кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 197, 342, 343, 345, 347, 348, 380, 381, 387, 396 КК України, як явищ реальної дійсності завжди характеризується наявністю визначених у диспозиціях відповідних статей різних проявів суспільно небезпечних діянь, наслідків (істотної шкоди), що настають в результаті їх вчинення та необхідним причинним зв'язком між цими діями та наслідками, що настали.

Щодо ознак складів, що характеризують об'єктивну сторону основних (базових) кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності. Ознаки складу, що характеризують об'єктивну сторону кримінального правопорушення з точки зору їх передбачення в диспозиціях статей Особливої частини КК традиційно поділяють обов'язкові (необхідні) та факультативні. До обов'язкових ознак складу, що характеризує об'єктивну сторону кримінального правопорушення, відносять ознаки діяння у формі дії або бездіяльності, а до факультативних – ознаки наслідків, причинного зв'язку між діями та наслідками, місця, часу, способу, обстановки, засобів вчинення кримінального правопорушення. Але, якщо та чи інша факультативна ознака складу, що характеризує об'єктивну сторону кримінального правопорушення, (наприклад, наслідки, місце, час, спосіб, обстановка чи засоби) прямо вказується у конкретній статті Особливої частини КК, то така факультативна ознака одразу ж стає обов'язковою ознакою складу, що характеризує об'єктивну сторону кримінального правопорушення¹. Саме особливості законодавчої конструкції ознак складу, що характеризують об'єктивну сторону кримінального правопорушення, дозволяють виділяти так звані матеріальні та формальні склади кримінальних правопорушень.

Системний аналіз ознак складів, що характеризують об'єктивну сторону основних (базових) кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності, також дозволяє серед них виділяти як матеріальні, так і формальні склади кримінальних правопорушень.

До матеріальних складів належать склади кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 197, ч. 3 ст. 342, ч. 2 і 3 ст. 345, 347, 348, 367, 380, 381, ч. 3 ст. 387 КК України.

Суспільно небезпечні діяння в окремих зі вказаних складів кримінальних правопорушень постає у формі: 1) у ст. 197 КК України – невиконання або неналежного виконання особою, якій доручено зберігання чи охорона чужого майна, своїх обов'язків. Діяння полягає у невиконанні або у неналежному виконанні особою обов'язків, які покладались на неї у встановленому порядку, не виходили за межі її компетенції і належне виконання яких покликане було забезпечити зберігання й охорону чужого майна. У цьому зв'язку в кожному випадку вчинення такого діяння має бути встановлено, які саме обов'язки покладались на дану особу і які з цих

вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. С. 110.

¹ Там само. С. 98.

обов'язків не виконані або виконані неналежним чином, а також які конкретні нормативні акти порушено винним; 2) у ст. 380 КК України – у загальному вигляді тут йдеться про невиконання або неналежне виконання обов'язків із забезпечення безпеки щодо осіб, взятих під захист. Проте конкретно про: а) неприйняття або б) несвоєчасне прийняття, або в) прийняття недостатньо обґрунтованих рішень; г) невжиття або г) несвоєчасне вжитті достатніх заходів для безпеки працівників суду, правоохоронних органів або осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, членів їхніх сімей та їхніх близьких родичів. Види спеціальних заходів забезпечення безпеки вказаних осіб, підстави і приводи для вжиття заходів забезпечення безпеки, порядок прийняття рішення про їх застосування, а також обов'язки щодо виконання рішень про забезпечення безпеки, передбачені спеціальними законами; 3) у ст. 381 КК України – розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист; 4) у ч. 3 ст. 387 КК України – у розголошенні даних оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування: 1) без письмового дозволу прокурора, слідчого або особи, яка провадила оперативно-розшукову діяльність, попередженою в установленому законом порядку про обов'язок не розголошувати такі дані (ч. 1 ст. 387); 2) працівником оперативно-розшукового органу, незалежно від того, чи приймала ця особа безпосередньо участь в оперативно-розшуковій діяльності, досудовому розслідуванні (ч. 2 ст. 387).¹

Суспільно небезпечні наслідки представлені у вигляді: 1) у ст. 197 КК України – тяжких наслідків для власника майна. Тяжкі наслідки у цій статті – оціночна категорія, яка підлягає встановленню у кожному конкретному випадку з урахуванням всіх обставин справи. Судова практика такими наслідками визнає неправомірне вилучення у власника, знищення чи пошкодження майна у великих розмірах, у великій кількості чи майна, яке мало надзвичайно важливе значення для виробничої діяльності їх власника чи було сімейною реліквією тощо; 2) у ст. 380 КК України – тяжких наслідків. До тяжких наслідків можуть бути віднесені загибель особи, взятої під захист або яка мала бути взята під захист, заподіяння такій особі тяжких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, спричинення великої майнової шкоди тощо; 3) у ст. 381 КК України: а) ч. 1 ст. 380 – шкоди здоров'ю особи, взятої під захист, що передбачає завдання потерпілому тілесних ушкоджень або спричинення іншої фізичної шкоди; б) ч. 2 ст. 380 – смерті або інших тяжких наслідків. Іншими тяжкими наслідками слід визнавати спричинення потерпілому тяжких тілесних ушкоджень, його викрадення і тривале позбавлення волі, заподіяння великої майнової шкоди; 4) у ч. 3 ст. 387 КК України – моральної шкоди, проявом якої є ганьба людини, приниження її честі і гідності. Це можуть бути дані про інтимне життя особи, її

¹ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-ге вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. С. 613-614, 1209-1210, 1224, 1244-1245.

захворювання, непорядні вчинки тощо¹.

Між вказаними протиправними діяннями та суспільно небезпечними наслідками, що настають в результаті їх вчинення завжди присутній необхідний причинний зв'язок.

Формальні склади основних (базових) кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності представлені ч. 1 і 2 ст. 342, ст. 343, ч. 1 ст. 345, ч. 1 і 2 ст. 387 і ст. 396 КК України. Суспільно небезпечні діяння в окремих з цих у цих складів кримінальних правопорушень постають у формі: 1) у ч. 1 ст. 387 КК України – розголошення даних оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування без письмового дозволу прокурора, слідчого або особи, яка провадила оперативно-розшукову діяльність, попередженою в установленому законом порядку про обов'язок не розголошувати такі дані; 2) у ч. 2 ст. 387 КК України – розголошення даних оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування працівником оперативно-розшукового органу, який виконує обов'язки з охорони певних об'єктів, незалежно від того, чи приймала ця особа безпосередньо участь в оперативно-розшуковій діяльності; 2) у ст. 396 КК України – заздалегідь не обіцяному приховуванні тяжкого чи особливо тяжкого злочину. Таке приховування передбачає приховування злочинця, слідів злочину, засобів та знарядь вчинення злочину, факту придбання або збуту майна, здобутого в результаті його вчинення, легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом. Способами приховування можуть, зокрема, бути: надання злочинцю сховища, транспортних засобів, знищення слідів злочину, перенесення знарядь злочину в інше місце, зміна зовнішнього вигляду злочинця, забезпечення злочинця підробленими документами².

Висновки. Системний аналіз об'єктивних елементів основних (базових) кримінальних правопорушень проти охоронної діяльності (статті 197, 342, 343, 345, 347, 348, 367, 380, 381, 387, 396 КК України) як явищ реальної дійсності та ознак складів, що їх характеризують, дозволяє виявити специфіку родового, видового та безпосередніх об'єктів складів вказаних кримінальних правопорушень. Скажімо специфіка родового об'єкта цих складів кримінальних правопорушень полягає у тому, що таким родовим об'єктом є сфера охоронної діяльності, в межах якої порядок виконання обов'язків з охорони майна або життя громадян забезпечує право власності, авторитет органів державної влади, правоохоронних органів та об'єднань громадян, нормальну службову діяльність в окремих юридичних особах публічного чи приватного права, а також безпеку життя або майна осіб під час досудового розслідування або здійснення правосуддя. Висловлені міркування з приводу розуміння безпосереднього об'єкта цих кримінальних правопорушень та відповідних його різновидів, виокремлення яких можливе лише на підставі аналізу ознак складу цих

¹ Там само. С. 614, 1209–1210, 1224, 1244–1245.

² Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. С. 1224, 1244–1245.

кримінальних правопорушень, засвідчує багатооб'єктність цих кримінальних правопорушень. Це не може не впливати на їх кваліфікацію, оскільки від того, на які безпосередні об'єкти, що містяться в окремих з цих складів кримінальних правопорушень, посягає особа, оцінка вчиненого може бути здійснення як за сукупністю складів кримінального правопорушення, так і за будь-яким одиничним таким складом кримінального правопорушення. Сподіваємося, що висловлені у цій публікації міркування лише сприятимуть правильній кваліфікації цих особливих різновидів складів кримінальних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандурка І. О. Об'єкт злочину як кримінально-правова категорія. *Право.ua*. 2015. № 2. С. 70–75.
2. Гавриш С. Б. Теоретические предпосылки исследования объекта преступлений. *Право и политика*. 2000. № 11. С. 4–14.
3. Ємельянов В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. Харків : Право, 2018. 142 с.
4. Ємельянов В. П., Коростиленко А. В. Дискусійні питання щодо загального поняття об'єкта злочинів. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 1. С. 255–259.
5. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 456 с.
6. Кримінальний кодекс України. науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. 1040 с.
7. Матишевський П. С. Кримінальне право України: Загальна частина / підруч. для студ. юрид. вузів і фак. Київ : А.С.К., 2001. С. 352 с.;
8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1368 с.
9. Нитка Я. М. Протиправні діяння проти охоронної діяльності як кримінальні правопорушення та як склади кримінальних правопорушень // Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний та національний виміри : зб. тез доп. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 12 квіт. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України ; Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 165–167.
10. Пинаев А. А. Курс лекцій по Общей части уголовного права: книга первая «О преступлениях». Харьков : Харьков юридический, 2001. 290 с.
11. Фесенко Є. В. Об'єкт злочину під кутом зору теорії цінностей, а також опонентів цієї концепції. *Адвокат*. 2003. № 6. С. 9–12.

Стаття надійшла до редакції 08.06.2023

Yaroslav M. NYTKA*(Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine)***OFFENCES AGAINST SECURITY ACTIVITIES: ANALYSIS OF OBJECTIVE ELEMENTS OF CRIMINAL OFFENCES AND SIGNS OF CORPUS DELICTI THAT CHARACTERISE THEM**

The scientific publication is devoted to the analysis of objective elements of the main (basic) criminal offences against security activities (Articles 197, 342, 343, 345, 347, 348, 367, 380, 381, 387, 396 of the Criminal Code of Ukraine) and the signs of corpus delicti which characterise them, taking into account the provisions of the current criminal legislation of Ukraine, as well as the existing doctrinal positions on this issue. It is noted that a systematic analysis of the objective elements of the main (basic) criminal offences against security activities (Articles 197, 342, 343, 345, 347, 348, 367, 380, 381, 387, 396 of the Criminal Code of Ukraine) as phenomena of real reality and the signs of corpus delicti which characterize them allows to identify the specifics of generic, specific and direct objects of corpus delicti of these criminal offences. For example, the specificity of the generic object of these criminal offences is that such a generic object is the sphere of security activities, within which the procedure for performing duties to protect property or life of citizens ensures the right to property, authority of public authorities, law enforcement agencies and associations of citizens, normal official activities in certain legal entities of public or private law, as well as the safety of life or property of persons during pre-trial investigation or administration of justice.

The author proves that a specific feature of certain types of these criminal offences is their multi-objective nature. This cannot but affect the qualification, since depending on which direct objects contained in some of these criminal offences are encroached upon by a person, the assessment of the act may be carried out both by a set of criminal offences and by any single such criminal offence. In this regard, the analysis of corpus delicti that characterize the objects of some of these criminal offences is of great importance in law enforcement.

Keywords: *security activities, criminal offences, object, objective side, corpus delicti of a criminal offence, socially dangerous consequences, grave consequences, safety of persons taken under protection.*